
TRENCSENYI László

Zárszó egy konferenciához – egy új fejlesztési periódus reményteli nyitánya

Személyesen

A mesebeli legkisebb fiú... Aki – legalábbis az európai tündérmesékben – sokáig elhanyagolva, goromba tréfák tárgyaként ül a kemencesutban, s aztán egyszer csak mégis ő teljesíti be a vágyakat, ő győzi le a sárkányokat, ő készíti a legszebb jegyajándékot, mestermunkát, majd ő nyeri el a fele királyságot s a királylány kezét.

Nemcsak az *Esélyek és kihívások – SNI és BTMN tanulók a szakképzésben* című, e tematikus szám apropójául szolgáló konferencia hőseiről szólván alkalmazom ezt a metaforát. Hiszen kik álltak a színvonalas konferencia fókuszában? Nem csupán egy szakértői konferencia tárgyaiként, de hőseiként? A sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő kamaszok, fiatalok, akiknek szíve épp olyan vágyat érlel, mint „tipikus fejlődésű” kortársaiké: önállóan talpra állni egy szolidáris társadalomban, munkával, tudással biztosítani megélhetést, a felnőttkori élet alapjainak megteremtését – otthonhoz, családalapításhoz, szabadidőhöz, társadalmi élethez, állampolgári szerepvállaláshoz szükséges kompetenciák és jogosítványok megszerzését.

A legkisebb fiú, sőt legkisebb *fiúk*, és természetesen hozzáteszem: legkisebb királylányok metaforáját a pedagógia, a nevelés tudománya, az oktatásról való hivatalos és laikus gondolkodás mostohagyerekeiként ezúttal a gyógypedagógiára és a szakképzés pedagógiájára alkalmazom. Tudom, nem is egészen jogosan. Hiszen mindkét tudományág, mondhatni mindkét szakma jeles gyakorlati szakemberei, kutatói – erről szólt éppenséggel a konferencia is – magas színvonalú teljesítménnyel tudtak szólni különös figyelmet érdemlő tárgyukról. Sőt előremutatóan gazdagították a „tipikus fejlődésű” gyermekek, kamaszok, fiatalok, felnőttek fejlesztését támogató, segítő „általános” pedagógia praxisát és elméletét is. S mégis a szakma, a közvélemény figyelmének árnyékában észleltük mindezt sokáig is sokan – mint a mesebeli legkisebb fiút a kemencesutban. Bátyjai és nővérei csinosabbak, nyájasabbak, elegánsabbak voltak, vagy legalábbis ilyenek tűntek sokak, a nyilvánosság szemében.

A Magyar Pedagógiai Társaság, az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, s az Öveges József Középiskola szakember-aktivistái – bátran kijelentem – történelmet írtak ezen a konferencián.

Elhagyva a metaforát: arról van szó, hogy a két tudományág, a két szakma, tehát a gyógypedagógia és a szakképzés pedagógiája fontos, immár megkerülhetetlen találkozását hozták létre. Egymásra fordított figyelemre hívták fel e szakmák értelmiségét, egyúttal közös hangot találva hívták fel más szakmák, tudományágak képviselőit is (jogászokat, pszichológusokat, közösségfejlesztőket, munkavédelmiseket, közgazdászokat – sorolhatnám), hogy az SNI és BTMN státuszú fiatalok hatékony és adaptív (adaptív, tehát hatékony) szakmai képzése, kreatív munkavállalóvá, társadalmi szereplővé fejlesztése (fejlődésük támogatása) túlmutat a képzés le nem becülhetően fontos, közvetlen feladatain és technikáin: a gazdaság „tipikus” fejlődését, a társadalom egészségét, jóllétét szolgáló, segítő tevékenységről, példaadó együttműködésről van szó.

Számomra minden különös tanulsága és – az elkötelezettséget és a szakszerűséget ötvöző előadók megismerését jelentő – emberi élménye mellett ez volt a legfontosabb azon az optimista tavaszi napon.

Javaslatok

A Magyar Pedagógiai Társaság – támaszkodva a konferencián megszólaló szakemberek tapasztalataira, s nem utolsó sorban az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán a témában összegyűjtött tudásra – az alábbi javaslatokat fogalmazza meg a konferencia nyomán az általános és középiskola közötti átmenet támogatása, valamint az oktatás és képzés fejlesztése érdekében, mindkettőre vonatkozóan rendszerszintet és tanulási-tanítási szintet érintő javaslatokkal is élve.

Az általános és középiskola közötti átmenet támogatása

Nehézségek, kihívások

A magas arányú lemorzsolódás (a szakképzésben különösen a szakképző iskolákban és a kifutó szakközépiskolákban) és a végzettség nélküli korai iskolaelhagyás egyik oka, hogy sok esetben nem érdeklődés alapú iskola-, illetve szakmaválasztás történik az általános iskola végén. Esetenként csak menet közben derül ki a pályae érdeklődés hiánya, a kiforratlan pályae érdeklődés, vagy akár az adott szakmára való (pl. egészségügyi) alkalmatlanság ténye.

Ennek hátterében a szülők és pedagógusok nagymértékű tájékozatlansága, illetve az elégtelen szintű, mélységű és spektrumú pályae orientációs tevékenységek állnak, amelyek pedagógiai folyamat helyett alkalmankénti kampánytevékenységként „tudják le” a pályára nevelés feladatát.

Kevés a pályae orientációs (önismeret- és pályae ismeret-bővítést segítő) módszertani kiadványok és tankönyvek száma, az általános iskolákban nem elérhetőek rendszerszinten és megfelelő minőségben a pályae orientációs szolgáltatások, a különböző szervezetek és intézmények közötti együttműködés nem összehangolt.

A kényszerválasztások fokozottan jellemzők a sajátos nevelési igényű tanulók esetében. Pályae orientációs folyamatuk nehezített, mivel eleve szűkebb lehetőségek közül választhatnak, amelyekről (választható szakmák, kizáró tényezők) nem áll a szülők és pedagógusok rendelkezésére elégséges információ. Számukra fokozott jelentőséggel bír az iskola- és szakmaválasztási döntéseik meghozásához szükséges reális és megfelelő mélységű önismeret, valamint a pályae ismeret, illetve a kettő összeegyeztetése. Ehhez nem kapnak elegendő és szakszerű támogatást, mivel nincsenek jelen az általános és középiskolákban az életúttervezést támogató, képzett szakemberek.

Rendszerszintű javaslatok

- Hozzáférhetőség biztosítása a pályae orientációs szolgáltatásokhoz országos szinten és megfelelő minőségben. A pályae tanácsadással foglalkozó szakemberek számának növelése a nevelési-oktatási és a szakszolgálati intézményekben, a hiányzó státuszok meghirdetése és betöltése.
- Egységes, átfogó, naprakész és országos pályae információs rendszer biztosítása, fenntartótól független, iskolatípusokra és szakmatanulási lehetőségekre vonatkozó teljes körű információkkal. Konkrét egészségügyi és pályae alkalmassági elvárások, korlátozó és kizáró tényezők szakmánkénti deklarálása, nyilvánossá és elérhetővé tétele. A középiskolai képzési kínálatban lévő hiányterületek feltárása és egyértelművé, láthatóvá tétele a szülők, a pályae tanácsadással foglalkozó szakemberek, pedagógusok és a továbbtanulni szándékozó fiatalok számára.
- Az Országos Pályae orientációs Mérés online felületének nem csak időszakos (szeptember-október során), hanem folyamatos elérhetővé tétele, annak érdekében, hogy rugalmasan beépíthető legyen az iskolai pályae orientációs munkába.
- A felvételi eljárásban elvégezhető rangsormódosítás dátuma előtt elvégzett egészségügyi és pályae alkalmassági vizsgálat, hogy az esetleges alkalmatlanság esetén még lehetőség legyen a sorrendmódosításra.
- Pályae orientációs tartalmú tanulmányi kirándulások, csoportfoglalkozások támogatása. E tevékenységek osztály- és tanulószintű feldolgozását támogató segédanyagok kiadása pedagógusok számára.

A tanulási-tanítási szintet érintő javaslatok

- A pályae orientáció pedagógiai folyamatként történő értelmezése. Előkészítés-megvalósítás-feldolgozás hármásának alkalmazása, minden pályae orientációhoz kapcsolható tevékenységnél, programnál (iskolai közösségi szolgálat, céglátogatások, pályae orientációs nap, stb.). Pályae orientációs fókuszú felkészítés és feldolgozás a tanulmányi kirándulások, műhely- és céglátogatások előtt és után.

- Pedagógusok folyamatos szakmai és módszertani támogatása az iskolai pályaorientációs munkában. Folyamatos szemléletformálás.
- Pályaorientációs módszertani (nyomtatott és online) anyagok folyamatos disszeminálása és elérhetővé tétele.

Oktatás és képzés fejlesztése

Nehézségek, kihívások

Fokozatosan növekszik a sajátos nevelési igényű tanulók aránya (ezen belül leginkább az egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdőké), különösen az érettségit nem adó szakképzésben, s azon belül is főleg az integrált oktatás keretein belül. Míg korábban az érettségit nem adó szakképzésben az SNI diákok nagyobb része gyógypedagógiai tanterv szerint tanult, 2019-re nagyobb részük már integrált intézményekben végzi tanulmányait, amire a technikumok és a szakképző iskolák nincsenek kellő módon és mértékben felkészülve. Kevés a gyógypedagógus és a fejlesztőpedagógus, sok tanuló számára nincs biztosítva megfelelő heti óraszám az egyéni vagy kiscsoportos fejlesztés (BTMN tanulók esetén a fejlesztő pedagógiai ellátás, SNI tanulók esetén az egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs, rehabilitációs foglalkozás), ezek a tanulók valós és érdemi ellátás nélkül maradnak. Az oktatók túlnyomó része nincs felkészítve a tanulói sokféleség kezelésére, a szakértői véleményekben foglalt kedvezmények és mentesítések érvényesítésének módjára, így ezek nehezen, gyakran nem érvényesülnek az érettségire és szakmai vizsgára történő felkészítés és a vizsgák során.

A duális partnercégek nem rendelkeznek olyan szakemberekkel, akik meg tudnák segíteni a nehézséggel küzdő tanulókat. Ebből kifolyólag nagyon rá lennének szorulva az iskolák szakembereire, szakmai segítségére, de ez térben és időben kívül esik az iskolákon. A munkáltatók nehezen találnak olyan képzéstámogatási lehetőségeket, amely oktatóik ilyen irányú fejlesztését segítené.

Az SNI és BTMN tanulók számára gyakran nehézséget okoz az újfajta, elsősorban az interaktív vizsgarészre történő felkészülés, mivel kevés információ áll rendelkezésükre a vizsga jellemzőiről, és nem áll rendelkezésre mintafeladatsor, feladatbank. Ugyancsak nehezíti a felkészülést, hogy a rendszer nem ad lehetőséget a vizsgafeladatok utólagos megtekintésére, a hibák elemzésére.

A pedagógiai szakszolgálatok szakértői bizottságai számára nehézséget jelent a vizsgákon érvényesíthető kedvezmények megfogalmazása a szakértői vélemények javaslataiban, illetve nem használnak egységes megfogalmazást, sőt egyes esetekben elavult köznevelési törvényeket idéznek hivatkozással.

Rendszerszintű javaslataink

- Nagyobb hangsúly adása az SNI és BTMN tanulók jellemzőire és eredményes oktatásukra vonatkozó ismeretek feldolgozásának a szakképzésben dolgozó, nem gyógypedagógus végzettségű oktatók (közismereti vagy szakmai elméleti/gyakorlati tárgyakat oktató szaktanárok) felkészítő (egyetemi) képzésében. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara által felügyelt "Kamarai gyakorlati oktatói képzés és vizsga" tananyagának kiegészítése ebből a szempontból.
- A pályán lévő oktatók, tanárok folyamatos támogatása, képzése – szemléletformálás és tudásbővítés, nem frontális formában, hanem bevonó szemlélettel, élményalapon, workshop jelleggel. Az oktatói továbbképzési rendszer kínálatának további bővítése az inkluzív oktatásról-nevelésről szóló képzésekkel, e képzések közül legalább egy képzés kötelező modulként való elvégzése a szakképzésben oktatók számára. Feladatbank, módszertani segédletek biztosítása.
- Szupervíziók és esetmegbeszélő teamek lehetőségének (hely, szakember, órakeret, költség) biztosítása. Olyan protokollok, szolgálati háló kiépítése, amelyek által az oktatók, gyógypedagógusok, fejlesztőpedagógusok és egyéb segítő szakemberek kommunikációja rendszeres és az igények mentén szabályozott.
- Hálózatosodás támogatása, hálózatépítési kompetenciákat fejlesztő kurzusok, továbbképzések, konferenciák, szakmai platformok rendszeres megteremtése.

- A rendszer szereplőinek segítése az új jogszabályok értelmezésében, a jogszabályok és az intézményi/szakszolgálati gyakorlat megféleltetése érdekében.
- A digitális akadálymentesítés lehetőségeinek kihasználása, egyénre szabott beállítás lehetősége a számítógépen zajló – interaktív – vizsgákon (szöveg megjelenítésének beállításai, hangbeállítások, stb.).

A tanulási-tanítási szintet érintő javaslataink

- A szakképzési intézmény és a duális képzőhely kommunikációjának elmélyítése. Az iskola által szervezett találkozók szervezése a duális partnerek számára (szemléletformálás, tudásmegosztás, tapasztalatcsere, általános és egyes tanulókra vonatkozó információk megosztása). Gyógypedagógiai asszisztensek jelenléte a duális képzőhelyeken, az SNI tanulók és a gyakorlatvezetők támogatása céljából, az adaptivitás megvalósítása érdekében.
- A tanuló és a duális képzőhely kölcsönös alkalmasságának összehangolása, a kölcsönös megfeleltetés közös feladatként történő felfogása az iskola és a képzőhely részéről.
- Az új minőségirányítási rendszer és az intézményi protokollok folyamatos finomhangolása, felülvizsgálata, és a szakmai program átdolgozása az SNI és BTMN tanulók magas szintű ellátása érdekében.
- Szoros teammunka kialakítása az intézményen belül. Az egy osztályban tanítók értekezleteinek rendszeres megszervezése. Belső képzések szervezése.
- Gyógypedagógus, fejlesztőpedagógus bevonása a képzés teljes folyamatába. Gyógypedagógus, fejlesztőpedagógus jelenléte az osztálytermen és a tanműhelyen belül, az SNI, BTMN tanulók támogatása és az oktatók hatékonyságának növelése céljából.

Kérjük a fenti javaslatok – egyetértő – olvasóit, hogy a benne foglaltak tartalmát terjesszék, gyakorlatukban alkalmazzák, vitapartnereinket pedig arra kérjük: megfogalmazásaikkal segítsenek a kérdésekben konszenzusra jutni – növendékeink, a jövő nemzedék javára.